

УИЛЈАМ САРОЈАН

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8

Превод от англиски: Нели Константинова, 1971

chitanka.info

Разхождайки се из магазините на Уулуърт — беше 1927 година, видя средна опашка пред щанда. Купувачите оживено ровеха грамофонните плочи. Приблужи да научи какво има и разбра, че са получили специална партида — богат избор — нови петцентови плочи на „Виктор“ и „Брунзуик“. Не беше пускал грамофона си с месеци. Време беше пак да го навие и да послуша нещо. Грамофонът бе до голяма степен част от самия него. Апаратът го поглъщаше и той избликуваше от него като песен, симфония или джазова композиция. Но той не бе го доближавал с месеци и грамофонът стоеше пращен и ням в стаята му.

Тези петцентови плочи му напомниха колко време бе мълчал — самият той чрез грамофона, и че може отново да се порадва на изявата си чрез него.

Избра пет-шест плочи и ги понесе към квартирата си. Сигурен бе, че нито една не е хубава, но какво от това — безразлично му беше колко банална и изтъркана ще е музиката. Дори нещо да е ужасно тъпо — все едно човек или някаква плоча, — пак си струва да го изследваш като път към познанието. Знаеше, че и най-лошият американски джаз дава тази възможност. Може мелодията да е идиотска, оркестрацията — шумна и така нататък, но все някъде във врявата би могъл при внимателно вслушване да долови най-благородното ридание или смеха на смъртните. Понякога това ще е внезапният и рязък контрапункт, няколкото акорда на банджо, може би, друг път ще се долови в тъжния глас на много лош певец, изпълняващ блудкав шлагер. Нещо най-често случайно, нещо обречено.

А при класическата музика няма какво да изследваш. Достойнствата на истинската музика са вложени в нея умишлено. Създадени са за всички и са безпогрешни.

Мисля, че бе в началото на август. (Говоря за себе си). От много месеци не бе се вслушвал в себе си чрез грамофона и сега носеше към къщи новите плочи.

Нормално е през август един млад човек да се чувства неимоверно жизнен; по онова време бях чиновник в една телеграфна компания. Обикновено седях по цял ден пред масата, чуках на телетипа, приемах и изпращах телеграми и свършеше ли денят, усещах

тази неизразима жизненост, а заедно с това се чувствах загубен. Увисвах във въздуха. Бях така дълбоко затънал в техническата надпревара на века, сякаш бях обречен и самият аз накрая да се превърна в част от този механизъм. Това седене пред апарата бе начин да си изкарвам прехраната. Ненавиждах го ужасно, но това бе начинът.

Струваше му се, че пропада в апарата, че го изкормват и натъпкват със сложна система пружини, зъбци, чукчета и лостове, куп прецизно работещи боклуци, които безспирно извършват точно определена работа.

Седях по цял ден пред машината, отдавайки безценната си помощ на американската индустрия. Акуратно изпращах важни телеграми до важни лица. Работата, която извършвах, нямаше нищо общо с мен, но аз си седях там и работех за Америка. Това, което исках, бе, струва ми се, дом. Живеех сам в евтина квартира под наем. Имах таван, под и няколко книги. Книгите не можех да прочета. Бяха от велики писатели. Не можех да ги прочета: седях по цял ден пред масата, помагайки на своята страна да стане най-благоденстващата в света. Имах легло. Понякога заспивах просто от изнемога. Обикновено късно нощем или рано сутринта. Човек не може да спи навсякъде. Ако стаята не значи нищо за теб, ако не е част от теб, не можеш да спиш в нея. Стаята, която имах, не бе част от мен. Тя принадлежеше на всеки, който платеше три долара седмичен наем. Там живеех аз. Бях почти деветнайсетгодишен и съвсем смахнат.

Той искаше дом, място, където да се връща към себе си, пространство, защитено от стени и прозорци, място под слънцето, място на земята.

Донесе шестте плочи в стаята си. Погледна през малкия прозорец на малката стая и разбра, че е загубен. Това го развесели. Ето ти повод да си побъбриш преструвански за развлечение. Крачеше из стаята, все още с шапка на главата, говорейки на пространството. Е, тук сме си у дома, каза той.

Забравил съм каква му беше вечерята, но помня, че я приготви на малката газова печка, която хазяйката му бе дала за готвене или за самоубийство. Хапна нещо, изми и избърса съдините и тогава отиде при грамофона.

Може би щеше да разбере за какво се отнася. Може би в джазовата музика има скрити намеци. Това бе идея. От джаза бе научил нещо за машините, за неспиращите американски машини. Бе свикнал да си представя десет хиляди нюйоркски жени в една огромна зала, превити над шевните машини. Да си представя машини, поголеми от планини, машини, които правят големи неща, създават сила, съхраняват енергия, произвеждат електрически фенерчета, локомотиви, консерви, саксофони.

Грамофонът бе малък, не портативен, а просто малък „Виктор“. Имаше го от години и го мъкнеше със себе си от място на място. Непрактично бе да разнася такъв грамофон навсякъде със себе си и той знаеше, че е непрактично, но го взимаше винаги, като се местеше от квартира на квартира, от град на град. Дори да не го слушаше с месеци, мъкнеше го със себе си. Обичаше да си знае, че винаги е при него и щом поиска, може да го слуша. Все едно, че имаш страхотна сума в банката, наистина огромна — да те е страх да я пипнеш. Можеше да си пусне каквото си иска. Имаше румънски народни песни, негърски спиричуъли, американски уестърни, американски джаз, Григ, Бетховен, Гершуин, Зез Конфри, Брамс, Шуберт, Ървинг Бърлин, „Там, където се разлива реката Шенън“, „Аве Мария“, „Вести ла Джуба“, Карузо, Рахманинов, Вернън Далхарт, Крайслер, Ал Джолсън. Там, в плочите, имаше всичко, в музиката бе и самият той, а не бе слушал грамофона от месеци. И той, и грамофонът бяха онемели и с времето ставаше все по-трудно да се наруши тишината.

От месеци се чувстваше загубен. Една вечер от трамвая внезапно бе забелязал небето. Това, че съществуваше небе, бе ужасен факт. А щом го забеляза и се вгледа в него в припадащата нощ, той откри, че окончателно е загубен.

Но не правеше нищо. Искаше му се да има собствен дом, но не правеше нищо, за да го постигне.

Седеше до грамофона, мислейки за неговото безмълвие и за собственото си безмълвие и не смееше да гъкне, за да изяви съществуването си.

Дигна грамофона от пода и го сложи на малката кухненска маса. Грамофонът бе много прашен и го чисти, без да бърза, цели десет минути. Като свърши, обхвана го още по-силен страх и за миг му се дощя да го остави обратно на пода, в мълчанието. След малко бавно го нави, надявайки се тайно вътре нещо да се счупи, та в последна сметка да не може повече ни звук да издаде.

Спомням си ясно колко изненадан бях, че нищо в грамофона не засече. Колко странно, помислих си, след всички тия месеци безмълвие. След миг от кутията щеше да изплува звук. Не зная научното название на този вид ужас, но помня, че умирах от ужас. Смятах, че най-добре ще бъде моето загубване да си остане тайна. Ясно съзнавах, че вече не желая да издам и звук, а в същото време знаех, че щом съм донесъл в къщи нови плочи, трябва да ги чуя поне веднъж, преди да ги сложа в купчината при другите.

Слушах тази нощ и шестте плочи от двете страни. Бях си купил фини иглички, да не стърже мембраната и да не безпокоя останалите наематели в къщата, но след толкова месеци безмълвие силата на звука, излизащ от грамофона, бе страхотно голяма. Толкова голяма, че през цялото време трябваше да пуша цигари; по едно време на вратата се почука.

Беше хазяйката, мисиз Либиг. Каза: „Тук ли сте, мистър Романо? Малко музика, а? Добре...“

„Да“, казах. „Няколко нови плочи. Ей-сега свършват“.

Не ѝ харесваше, че пускам грамофона в къщата ѝ, но живеех тук толкова отдавна, винаги си плащах толкова редовно и поддържах стаята толкова изрядна, че не посмя да ми забрани или да ми каже направо. Разбрах обаче.

Всичките плочи бяха тъпи и отегчителни. Всички, освен една. Имаше в тази мелодия един синкопиран пасаж, който ужасно ми допадна. Пусках тази част три-четири пъти през тази нощ, опитвайки се да доловя същността ѝ, но доникъде не стигнах. Разбрах пасажа технически, но не можех да определя защо така странно ме

развълнува. Беше нещо в противоречие с романтичната музика, затуй ми се стори сладникава мелодия. Състоеше се от осем отривисти акорда на банджото, повторени четиринайсет пъти, като мелодията все повече се насища емоционално, достига кулминацията и после заглъхва в тишината. *Едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем, рязко, четиринайсет пъти.* Звукът бе остър. Имаше нещо в упоритата настойчивост на пасажа, което проникна в мен, нещо, което винаги е било в мен, но досега ми е било неясно. Няма да назова композицията, защото съм сигурен, че ефектът ѝ върху мен бе най-вече случаен, макар и неотвратим и че който и друг да чуе този пасаж, няма да му повлияе по същия начин. Обстоятелствата ще трябва да са абсолютно еднакви с обстоятелствата на моето собствено съществуване по това време, ще трябва да сте към деветнайсетгодишен, съвсем смахнат и т.н.

Прибра плочите и ги забрави. Музиката им се присъедини към цялата друга музика, която някога бе слушал, и се изгуби. Мина седмица. Смълчан една вечер, внезапно чу отново пасажа, *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем, четиринайсет пъти.* Мина още една седмица. От време на време чуваше пасажа. Това му се случваше, когато се чувстваше неизказано пълен с живот и му се струваше, че е достатъчно силен да смаже всичко грозно на света.

Нямаше къде да излизам в неделя, затова обикновено ходех на работа. Седенето пред телетипа взе да става главно занимание в живота ми, затуй свикнах да работя и в неделя. Обикновено работата в неделен ден беше спокойна и по-голямата част от времето седях меланхоличен, замечтан, с мисли за онзи дом, с който исках да се сдобия. Телетипът изпраща и приема съобщения. Като голям триумф на техниката, той остави без работа хиляди тогавашни телеграфисти. Тези хора получаваха най-много един долар на час, но когато бе усъвършенстван и въведен в употреба телетипът, те си загубиха службата, а постъпиха такива младоци като мен, дето и хабер си нямат от обикновената телеграфия. Усъвършенстването на телетипите се оказа голям икономически удар. Спестяваше на телеграфните

компаниите милиони долари годишно. Аз получавах около двайсет и осем цента на час, а за едно и също време можех да приема и предам два пъти повече телеграми от най-бързия телеграфист. В неделя обаче работата бе много спокойна и понякога телетипите мълчаха по цял час.

Една такава неделна сутрин, след дълго мълчание машината ми зачука и отидох да приема и зарегистрирам съобщението. Оказа се, че не е никакво съобщение, нито пък редовна телеграма. Прочетох думите *здравей, здравей, здравей*. Никога не бях смятал, че машината може да е свързана по някакъв начин и с мен. Тя си беше за вестите на странични хора и изчукването на този поздрав до мен ме поразих. Първо на първо правилникът за вътрешния ред строго забраняваше ползването на машините за извънслужебни предавания. Това беше нарушение на служебната дисциплина и то ме накара да се замисля за оператора, който ми бе изпратил поздрава. Написах думата *здравей* и почнахме разговор.

Много странно ми се струваше да използвам машината за себе си. Разговарях близо час с другия оператор. Оказа се, че е момиче и че работи в градската централа. Аз работех в един от многобройните пощенски клонове в града. Разговаряхме близо час за цял куп работи, после изведнъж прочетох думата *началникът* и разбрах, че при нея е влязъл големият шеф и повече не можем да разговаряме.

Внезапно в тишината той отново чу пасажа *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем* едно след друго, едно след друго и почна да му придава особено значение: къщата, чистата земя около нея, топлото слънце и един друг човек, *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем*, той и този друг, къщата, земята и слънцето, ясните мисли и дълбокият сън и *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем*, особеното му значение и чувството за пълнота, и ни следа от мисълта, че е загубен, и никакво усещане, че е впримчен.

Опитвах се да си представя момичето. Почнах да се питам дали ще поиска да дойде с мен в тази къща, която исках да имам, и би ли помогнала да я изпълним с нейния и моя живот заедно. Не след дълго

телетипът отново затрака и отново прочетох *здравей, здравей, началникът излезе.*

Чудесно беше — и начинът, по който стана, и нарушаването на служебния правилник, и изобщо всичко.

В пет следобед тя напусна централата и дойде в пощенския клон, където работех аз. Не бе ми казала, че ще идва, но още с влизането ѝ разбрах, че е тя, защото, щом зърнах лицето ѝ, разнесе се онази мелодия *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем* отривисто и ужасно ми се прииска да скоча през гишетото, да я притисна до себе си и да ѝ разкажа за къщата.

Вместо това почнахме учтив разговор.

Свърши си работата в шест часа и тръгна да я изпрати до дома ѝ, извън града, говореше с нея и непрекъснато чуваше музиката. За пръв път от месеци насам се смя искрено. Тя бе очарователна. Имаше възхитително жив ум; обожаваше пакостите и му се стори, че вижда в очите ѝ земята, мъдрата земя, пълна с топлина и светлина, със силата, от която кълнят зърната. На тази земя трябваше да изгради къщата, да съществува, да бъде самият той.

Като се прибра, той пускаше плочата непрекъснато, додето найсетне хазайката дойде и рече: „Мистър Романо, приближава единайсет и половина.“

Станаха доста добри приятели и той взе да ѝ разправя за къщата. Отначало тя всъщност не го слушаше какво говори; просто слушаше как говори, но скоро почна да се вслушва във всичките му думи, всичките откачени неща за машините, които проникват в тях и ги разяждат, разяждат в тях всичко свястно.

Престанаха да ходят на работа в неделя и почнаха да се разхождат отгатък залива, в Мерин Кънтри. Разхождаха се всяка неделя по хълмовете на Мерин Кънтри и разговаряха за къщата. Всяка неделя през септември и октомври бяха заедно и скитаха из хълмовете отгатък залива Сан Франциско. Чувството, че е загубен, започна да го напуска. Имаше на света поне един човек, който да знае за неговото съществуване и да му отдава някакво значение. Понякога му се струваше, че домът, за който бе мечтал от толкова време, наистина ще

стане действителност, че ще влязат в него с това момиче, ще се заливат от смях, ще живеят в него заедно завинаги, завинаги.

Казах, че бе деветнайсетгодишен.

Завинаги, завинаги, това бе най-хубавото. Цял ден пред телетипа чуваше музиката *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем* завинаги, завинаги и завинаги, и момичето, и музиката, и дома, който щяха да имат, и всичко заедно. И дълго време вярваше, че тази надежда не може да не се сбъдне.

Сега вече стигам до истината. Не мога да си разреша да измислям.

През август, септември и октомври, поради нещо неуловимо, въздушно, ако щете, всичко се сля точно и сигурно в едно чудесно цяло — мелодия и контрапункт, а мечтата за вечността вече не изглеждаше фантастична.

Искаха къщата. Искаха я отчаяно. Август, септември, октомври. Искаха се отчаяно. И така нататък.

Нещата се променят. Променят се неуловимо, безшумно, странно. Всичко до известен момент е така: после, като погледнеш пак, всичко се е променило и вече е станало *иначе*: ситуацията е инаква, кръвта в жилите инаква, земята инаква, и същността на живота инаква. Нищо не можеш да направиш. Само изкуството е неизменно и вечно, на него винаги можеш да разчиташ.

Не бяха се скарали. Нито пък момичето се разболя и умря. Не избяга с друг млад мъж или с някой богат старец.

Просто мелодията неочаквано замлъкна, контрапунктът замря. Бе ноември.

Често като седях в къщи, се мъчех да разбера защо стана така с нас. Заради къщата? Смешно. Как изобщо можеш да имам къща при моята заплата? Заради чувството, че съм загубен? Глупости.

Абсолютни глупости. Разхождах се из стаята напред-назад, пушех цигара след цигара и се опитвах да си обясня внезапното срутване на кулата, която си бяхме изградили. Мъчех се да разбера защо вече не искахме да се разхождаме извън града. Не само тя. Самият аз бях престанал да ѝ говоря за къщата. Самият аз вече не чувах мелодията; безмълвието внезапно се бе възвърнало и отново се загубих в него, но сега без желание да се върна към себе си. Карай да върви, си казвах. Да става каквото ще. И така нататък.

През зимата се виждаха все по-рядко и през март изведнъж той разбра, че цялата работа е нещо вече отминало, мъртво.

С нея стана нещо. Остана без работа. Премести се на друг адрес, в друг град — къде, той не разбра. Загуби ѝ следите.

През юни и с него стана нещо.

Един следобед, както седях и работех на телетипа, внезапно чух пасажа *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем* отривисто, видях лицето ѝ и пейзажа на очите ѝ, дочух смеха ѝ *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем* и както работех на машината, всичко почна да се възвръща в мен тъй, както бе през лятото — музиката и споменът за това момиче, и възкръсналият дом, който щяхме да имаме, всичко бе като истина, като действителност; и почнах отново да се чувствам загубен, объркан, разстроен.

Вечерта пусна мелодията, но я слуша само веднъж, защото очите му се напълниха със сълзи. Бе се присмивал на сълзите, но повече не посмя да пусне плочата. Наистина всичко бе чудесно, помисли си. Музиката, момичето и домът бяха добили за него еднакво значение и това бе чудесно.

А на следния ден се опитах да я открия. Стана съвсем неволно. Тръгнах да се поразходя и докато се усетя, озовах се на стария ѝ адрес. Попитах хората, които сега живееха там, дали не знаят къде е заминала. Не знаеха. Скитах до един през нощта. Мелодията отново се възвръщаше в мен и почнах все по-често да я чувам.

Седнеше ли да работи на телетипа, почваше да му се струва, че мелодията блика от машината — *едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем*. Всяка неделя се улавяше, че моли машината да му я върне отново. Беше нелепо. Знаеше, че тя вече не е тук и все пак се хващаше да чака от машината някогашния ѝ поздрав *здравей, здравей, здравей*. Нелепо беше. Абсолютно.

Така и не бе научил кой знае колко за нея. Знаеше как се казва и какво означава за него, но нищо повече.

А музиката се появяваше отново и отново.

Един следобед стана от телетипа и съблече работните си дрехи. Беше малко след два часа, но той заряза работата и си взе парите. Стига вече благоденствие, си каза. Отиде си в квартирата и събра в куфара всичко, което искаше да вземе със себе си.

Грамофона и плочите подари на мисиз Либиг, хазяйката. Грамофонът е стар, каза ѝ, и от време на време стърже, особено като пуснете нещо от Бетховен. Но все пак работи. Плочите не са много. Има някои прилични парчета, но повечето са монотонен джаз. Докато говореше с хазяйката, усещаше в себе си музиката и просто го заболя да остави в чужда къща грамофона и плочите, но бе сигурен, че вече няма нужда от тях.

Излизайки от чакалнята на перона, усещах музиката да разкъсва сърцето ми и когато свирката изпищя и влакът потегли, седях безпомощно разплакан за това момиче и за къщата, и се надсмивах над себе си — че очаквам от живота повече, отколкото можех да получа.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.